

“İSTANBUL YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE ÖĞRETİM SETİ”NDE YER ALAN OKUMA METİNLERİNİN TÜR ÖZELLİKLERİ VE ÖZGÜNLÜK BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Öğr. Gör. Duygu Ak Başoğul
İstanbul Üniversitesi
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi
Türkçe Eğitimi Bölümü
İstanbul
duygu.akbasogul@istanbul.edu.tr

Özet

Avrupa Ortak Dil Çerçevesi’nde, yabancı dil öğretiminde metinlerin önemine ve öğretim sırasındaki etkililiğine dikkat çekilmekte ve dil öğrencilerinin iletişimsel dil becerisi (alımlama, üretme, etkileşim ya da aracılık) kazanabilmesi amacıyla çokça metinle ve özellikle farklı türlerdeki metinlerle karşılaşması beklenmektedir. Dil öğrencisinin metinlerle çokça karşılaştığı ders araçlarından birisi de ders kitabıdır. Bu bağlamda araştırmada İstanbul Yabancılara Türkçe Öğretim Seti’nin ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinin tür özellikleri ve özgünlük durumları bakımından incelenmesi ve yukarıda belirtilen Avrupa Ortak Dil Çerçevesi’ndeki metinsel ölçütlere uygunluğunu saptamak amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Avrupa Ortak Dil Çerçevesi, İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti, okuma metinleri, metin türü, özgünlük.

THE ANALYSIS OF READING TEXTS IN THE “PACK OF ISTANBUL TURKISH LANGUAGE TEACHING FOR FOREIGNERS” IN TERMS OF GENRE FEATURES AND ORIGINALITY

Abstract

In the Common European Framework of Reference, it is drawn attention to the importance of the texts in foreign language teaching and activities during teaching and it is expected to be confronted with many texts, especially with different kinds of texts; on purpose of language students’ getting communicative language competence (comprehension, producing, interaction or intermediation). One of the lesson materials that the language students are confronted with is course book. In this context, analyzing the genres and originality of the texts in the course books of Istanbul Turkish Language Teaching Pack and determining the suitability of text criteria in The Common European Framework of Reference that is stated above are aimed.

Key Words: The Common European Framework of Reference, Pack of Istanbul Turkish Language Teaching for Foreigners, reading texts, originality.

GİRİŞ

Metin, belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür (Günay, 2013: 45). Bir başka deyişle devingen bir biçimde metin, bildirişimi başlatan bir olgudur (Coşkun-Ögeyik, 2008: 10). İşlevsel okumayla ve özgün metinlerle gerçekleşen bu bildirişim olayının temel öğeleri, okuyucu/öğrenci, metin ve yazardır. Yabancı dil öğretimi açısından önemli olan nokta ise okuyucu/öğrenci ile metin arasındaki karşılıklı etkileşimdir (Tapan, 1990: 77).

Dil edincisinin, bildirişim aracı olma özelliği taşıyan bu “metinlerle karşılaşması, ana dilindeki alımlama becerisinin edinimi sürecinde sadece sınıf ortamı ile sınırlı değilken, yabancı dil edinim sürecinde dil edincisinin metinlerle karşılaşması büyük oranda sınıf ortamı ve ders materyalleri ile sınırlıdır. Bu durum ikinci dil edinim sürecinde farklı metin türlerinden kazanılan alımlama becerisine yönelik deneyimlerini sınırlandırdığı gibi ikinci

dil edinim sürecinde sınıf ortamının ve alımlama becerisini geliştirmek için kullanılan ders materyallerinin önemini de arttırmaktadır” (Aygüneş, 2007: 71). Bu nedenle özellikle yabancı dil öğretimine yönelik ders kitaplarında dil öğrencisinin ana dili edincilerine oranla daha çok ve farklı türlerdeki metinlerle karşılaşması, sınırlı bir ortamda dahi onun söylemsel yeti geliştirmesine ve iletişimsel dil becerileri (alımlama, üretme, etkileşim ya da aracılık)’ni kazanabilmesine katkı sağlayacaktır. Çünkü “her metin türü, iletişim amacına bağlı olarak farklı dil kullanımlarını örnekendirirken öğrencilerin dil becerilerini geliştirmek için farklı olanaklar da sunar” (Dilidüzgün, 2013: 347). AODÇ¹ (2001: 131)’de dil ediniminin “iletişimsel olaylara doğrudan katılım ya da bir metni doğrudan kullanma sonucu hedef dili öğrenme yeteneği ve bilgisi” olarak tanımlanması, çerçevenin de yukarıdaki söylemi destekler nitelikte olduğunu göstermekte ve söylemsel yeti ve iletişimsel beceri geliştirme bağlamında metinlerin özgün olmasının gerekliliğine de dikkat çekilmektedir.

Kuramsal Çerçeve

“Dil öğrencileri önemli ölçüde belli bir bağlam içerisinde geçen ve anlamlı ve anlaşılır girdi ile dili etkileşimli bir biçimde kullanabileceği olanaklara gereksinim duymaktadırlar” (AODÇ, 2001: 131) ve bu gereksinimlerin etkileşimli olarak kazanılması ve geliştirilmesi aşamasında farklı metin türleri etkin bir rol oynamaktadır. AODÇ’de bu görünümü sağlamaya yönelik olarak dil öğrencisinin hangi düzeyde, hangi metin türleri ile karşılaşabileceğini gösteren çizelgeler oluşturulmuştur. Buna göre “kitaplar, kurgu ürünü olan veya olmayan edebi dergiler, dergiler; gazeteler; talimatnameler (kendin yap kitapları, yemek kitapları, vs.), ders kitapları; broşürler, prospektüsler; el ilanları; reklam malzemesi; kamu levhaları ve ilanları; süpermarket, bakkal, pazar tezgâhlarındaki levhalar; malların paketleri ve etiketleri; biletler, vs.; formlar ve anketler; sözlükler (tek dilli ve iki dilli), eşanlı sözlükler; ticari ve mesleki mektuplar, fakslar; kişisel mektuplar; denemeler ve alıştırmalar; kısa notlar, raporlar ve bildirimler; notlar ve mesajlar, vs.; veritabanları (haberler, edebiyat, genel bilgi, vs.)” (AODÇ, 2001: 91) gibi türler yazılı olarak kullanılabilir genel metin türleridir. Düzeylere göre dil öğrencisinin karşılaşacağı metin türleri ise şöyledir² (AODÇ: 2001: 68-70; 207-208):

B1 düzeyinde: bir alet ile ilgili anlaşılır biçimde yazılmış açık talimatlar, sonucu açıkça belirtilen tartışmalar, bildik konulardaki gazete yazıları, mektuplar, broşürler ve kısa resmî belgeler gibi günlük malzemeler, kişisel mektup yazışmaları, dil öğrencisinin mesleki alanına ve ilgisine yönelik metinler.

B2 düzeyinde: uzun ve karmaşık talimatlar, uzmanlık makaleleri, güncel sorunlara yönelik makale ve raporlar, uzun ve karmaşık olup profesyonelce yazılmış genel makale, gazete haberleri ve raporlar, ilgi alanına yönelik yazışmalar, çağdaş edebi düzyazı.

C1 düzeyinde: ayrıntılı, uzun ve karmaşık talimatlar, sosyal, profesyonel ve akademik alandaki tartışma metinleri, uzun ve karmaşık olup profesyonelce yazılmış ayrıntılı makale, gazete haberleri ve raporlar, bütün yazışmalar, kendi alanıyla ilgili olan veya olmayan uzun ve karmaşık metinler, uzun teknik bilgileri içeren metinler, edebi metinler.

C2 düzeyinde: ayrıntılı, uzun ve karmaşık talimatlar, sosyal, profesyonel ve akademik alanda yazılmış tartışma metinleri, uzun ve karmaşık olup profesyonelce yazılmış ayrıntılı makale, gazete haberleri ve raporlar, bütün yazışmalar, soyut, yapısal olarak karmaşık ve uzun, edebi olan veya olmayan metinler, kullanım kılavuzları.

AODÇ’de metin türlerinin dışında metinlerin özgünlüğü konusuna da yer verilmiştir; özgün ve özel olmak üzere iki metin türünden bahsedilmiştir (2001: 137):

Özgün metinler: a. Öğrencinin, öğrendiği dili doğrudan kullanarak deneyimleri sonucu karşılaştığı, basitleştirme ve düzeltme gibi işlemlerden geçmemiş günlük gazete, dergiler ve yayınlarda karşılaşılabilecek özgün metinler;

b. Öğrencinin deneyimlerine, ilgisine ve kişiliğine uygun hale getirilmek üzere, seçilmiş, derecelendirilmiş ve/veya düzeltilmiş özgün metinler.

¹ Araştırmada bu noktadan itibaren Avrupa Ortak Dil Çerçevesi için AODÇ kısaltması kullanılacaktır.

² AODÇ’de metin türlerine ve okuma becerisine yönelik olarak oluşturulmuş bütün çizelgeler bu bölümde özetlenerek verilmiştir.

Özel metinler: Özel olarak, dil eğitiminde kullanılmak için hazırlanmış olan metinlerdir. Örneğin, özgün metinlere benzeyecek şekilde hazırlanmış metinler (özellikle sanatçılar tarafından seslendirilen ve özel olarak dinleme-anlama için hazırlanmış metinler), öğretilecek olan dil bilimsel içeriğin belli bağlamlarda geçen örneklerini vermek üzere hazırlanmış metinler (belirli bir ders ünitesi içinde), ses bilimi ve dil bilgisini yorumlayan, alıştırma amaçlı tek tek birbirinden bağımsız tümceler, ders kitabı yönergeleri, açıklamaları vs., test ve sınav açıklamaları, öğretmenin sınıfta kullandığı sınıf dili (açıklamalar, sınıf yönetimi, yönlendirmeler) özel metin türleri olarak sayılabilir.

Görüldüğü üzere basitleştirilmiş, düzeltilmiş, kısaltılmış, derecelendirilmiş vb. metinler de özgün metinler ulamı altında değerlendirilmiştir fakat her ne kadar bu metinler özgün olarak değerlendirilmekte olsa da yapılan düzenlemelerin, basitleştirmelerin anlam karışıklığına ve kopukluğuna yol açıcı, anlamlandırmayı engelleyici nitelikte olmaması gerektiği de belirtilmiştir. Buna koşut olarak öğrencinin anlamlandırmasını engelleyecek nitelikte olan otantik/orijinal metinlerin de dil edincisinin düzeyine göre düzenlenebileceği fakat aşırı basitleştirmenin de anlamı çıkarmak için gerekli olan dayanak noktaları ile fazla bilgilerin yitirilmesine yol açacağı aktarılmıştır (AODÇ, 2001: 154).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmada yabancılar Türkçe öğretimi için hazırlanmış ders kitaplarından biri olan “İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti”nde yer alan okuma metinlerinde farklı türlere yer verilip verilmediği ve metinlerin özgünlük oranları tespit edilerek yapılan değerlendirmeler doğrultusunda dil öğrencisine söylesel yeti ve iletişimsel dil becerisi kazandıracak daha nitelikli ders kitapları hazırlanmasına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma nitel olarak desenlenmiş olup doküman analizi yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini yabancılar Türkçe öğretim kitapları oluşturmaktadır. Örneklem olarak ise yabancı dil olarak Türkçe öğretim kaynaklarından biri olan “İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti”nin ders kitaplarında yer alan okuma metinleri seçilmiştir. Araştırma kapsamına, okuma bölümlerinde yer alan metinlerin yanında “Kültürden Kültüre”, “Eğlenelim Öğrenelim”, “Sözün Özü” ve “Medeniyetimize Yön Verenler” başlıkları altında verilen okuma metinleri de alınmıştır. Avrupa Ortak Dil Çerçevesi (2001: 31)’nde yer alan ortak öneri düzeyi genel basamaklar kümesinde temel dil kullanımı için “tek tümce (A2) hedeflenirken, orta ve yüksek düzey betimlemelerinde metin/söylem çalışmalarının gerekliliği vurgulandığından araştırma, bağımsız (B1-B2)” (Dilidüzgün, 2011: 344) ve yetkin (C1-C2) kullanıcıları temel alan B1, B2, C1/+ düzeyleriyle sınırlandırılmıştır.

Araştırma Süreci

Araştırma sürecinde doküman incelemesi yönteminin aşamalarına dikkat edilmiştir ve öncelikle örneklem olarak seçilen orijinal kitaplara ulaşılmıştır. Söz konusu kitaplarda yer alan okuma metinleri ilk aşamada metin türlerine göre incelenmiştir. Metin türlerini bulgulama aşamasında Dilidüzgün (2008: 134)’ün yapı ve işlevleri bağlamında oluşturmuş olduğu metin türleri sınıflandırması temel alınmıştır. Aynı zamanda AODÇ’de yer alan metin türlerine yönelik çizelgelerden de karşılaştırma sırasında yararlanılmıştır. Diğer bir aşama olan metinlerin özgünlük durumlarının araştırılması noktasında hedef kitapların kaynakça³ kısmından yola çıkılarak özgün metin oranı, eğer varsa yapılan düzenlemelerin neler olduğu ve özel (üretilmiş, hazırlanmış) metin oranı belirlenmiştir. Bu noktada ise AODÇ (2001: 137)’de belirtilen metin sınıflandırması dikkate alınmıştır. Hem metin türleri hem de özgünlük durumlarının bulgulanması sırasında oluşturulan veri listesi doğrultusunda elde edilen veriler; bulgular bölümünde maddeleştirilerek, sıklık ve sayısal değer bakımlarından ifade edilmiştir. Araştırma, bulgulara yönelik yapılan değerlendirmeler sonrasında sonlandırılmıştır.

³ Söz konusu edilen kitapların kaynakça kısmında –özellikle C1/+ düzeyinde- alıntılanan her metnin kaynak bilgisi bulunmamaktadır. Bu noktada metinlerin düzenlenişinden alıntı olduğu düşünülerek internet yoluyla metnin başlığı ya da metinlerdeki tümceler aratılmış, metinlerin asıllarına ulaşılmıştır. Bununla birlikte alıntı yapılan kitap, dergi gibi kaynakların sadece adı ve yazarı yazılmıştır; sayfa numarası, basım yılı, sayısı vb. hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde doküman analizi sonucunda elde edilen veriler sunulmuştur. Verilerin sunumu iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Buna göre ilk aşamada; kapsama alınan B1 düzeyinde 27, B2 düzeyinde 24 ve C1/+ düzeyinde 61 olmak üzere toplam 112 okuma metninin metin türleri bağlamında incelenerek elde edilen bulguları sayısal değerler ve sıklık bakımından ifade edilmişken ikinci aşamada aynı sayıdaki (112) metinlerin özgünlük durumlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Verilerin çözümlenmesi sırasında, araştırma kapsamına alınan ders kitapları öncelikle düzeylere göre ayrı ayrı sıralanacak, ardından karşılaştırmalı olarak yorumlanacaktır.

1. İstanbul Yabancılar Türkçe Öğretim Seti'nde Yer Alan Metinlerin Tür Özelliklerine Yönelik Bulgular

Bu bölümde⁴ söz konusu kitaplarda yer alan okuma metninin yapı ve işlev bakımından tür özelliklerine ilişkin bilgiler, düzeylere göre tablolar halinde sunulacaktır. İlk olarak yapı bakımından *betimsel, anlatısal, açıklayıcı, kanıtlayıcı ve çağrı işlevli metin türlerine* yönelik bulgular gösterilmiştir:

Tablo 1: Okuma Metnlerinin Yapısal Tür Özelliklerine İlişkin Bulgular

	B1 Düzeyi	B2 Düzeyi	C1/+ Düzeyi	Toplam
Betimsel metin	4	2	1	7
Anlatısal metin	9	6	31	46
Açıklayıcı metin	10	12	13	35
Kanıtlayıcı metin	4	4	14	22
Çağrı işlevli metin	-	-	2	2
Toplam (Metin sayısı)	27	24	61	112

Tabloda araştırma kapsamına alınan kitapların genelinde en çok yer alan metin türü anlatısal metin (46) türüken en az yer alan metin türünün çağrı işlevli (2) metin türü olduğu görülmektedir. Özellikle C1/+ düzeyinde neredeyse her ünite sonunda bir yazara ait yaşam öykülerine ve tarihçe, tarihsel anlatı gibi işlevsel türlere yer verilmesi, anlatısal metin türünün diğer türlere göre sayıca üstün olmasının sebebidir. Çağrı işlevli türler ulamı altında bulunan duyuru, reklam, ilan, pankart, yemek tarifleri, broşür, afiş vb. işlevsel türlerin daha çok temel dil kullanıcısına (A1-A2) yönelik olması sebebiyle hedef düzeylerde en az kullanılan tür olduğu düşünülmektedir. Tabloda C1/+ düzeyinde yer alan çağrı işlevi gören 2 metin de dil edincisinin davranışını değiştirmeye yönelik amaç güden metinler olması sebebiyle bu yapıya dâhil edilmiştir.

B1 düzeyinde çoğunlukla anlatısal (9) ve açıklayıcı (10) metinlere yer verilirken B2 düzeyinde açıklayıcı (12) metin türü oranı fazladır; C1 düzeyinde ise en çok anlatısal (31) metin türü kullanılmıştır.

Betimsel metin türü sayısı düzey yükseldikçe düşmüştür. A1-A2 düzeylerinde daha çok basit betimlemeler yapılmasının öngörüldüğü ve betimsel metin ulamı altında bulunan turist rehberi, reçete, kılavuz, emlak ve iş ilanları, kataloglar, bulmacalar vb. alt düzey işlevsel metin türlerinin bu düzeylerde (A1-A2) sayısı daha fazla olacaktır fakat düzey yükseldikçe bu tür metinlerin sayısının azalmasının normal olduğu düşünülmektedir. Hedef düzeylerde (B1, B2 ve C1/+) yer alan 7 betimsel metin; düşünce yazısı, bilim/teknik inceleme yazıları, öğretici yazı/söylem türündeki metinler olması sebebiyle bu tür kapsamında değerlendirilmiştir.

Anlatısal metin türünün B2 düzeyinde, B1 düzeyine göre kullanımı yüksektir. Bu sayı C1/+ düzeyinde diğer düzeylere göre oldukça yüksektir ve gözle görülür bir artış görülmüştür. Yukarıda da belirtildiği gibi bu düzeyde tarihçe, tarihsel anlatı ve yaşam öyküsü gibi işlevsel metin türlerine çokça yer verilmesi bu ulamdaki oranın yükselmesine sebep olmuştur.

⁴ Bu bölümde elde edilen bulgulara yönelik yapılan karşılaştırma ve değerlendirmelerde Dilidüzgün (2008:134)'ün yapı ve işlevleri bağlamında metin türleri sınıflandırması ve AODÇ (2001)'deki ortak öneri düzeyleri tablosu, metin ve metin türlerine yönelik açıklamalar ile okuma becerisine ilişkin basamaklar kümesinden faydalanılmıştır.

Açıklayıcı metin türünün kullanımı neredeyse bütün düzeylerde aynıdır. Genel olarak hedef düzeylerde bu metin türü dil edincisini bilgilendirme amacıyla oluşturulmuştur.

Kanıtlayıcı metin türünün kullanımı B1 ve B2 düzeylerinde eşitken bu oran C1/+ düzeyinde artış göstermiştir. Kuramsal çerçevede de belirtildiği gibi AODÇ'de yetkin kullanıcı bu düzeyde profesyonelce yazılmış akademik ve bilimsel metinleri vb. anlayabilmektedir. Bu metinlerin ise çoğunlukla bir düşünceyi savunma veya kanıtlama amacıyla yazılmış, uzun ve karmaşık yazılar olması sebebiyle kanıtlayıcı metin türü olarak yetkin kullanıcının kullanımına sunulması olumludur.

Bu bölümde ikinci olarak metinlerin işlevsel tür özelliklerine (anı, eleştiri, gezi yazısı, röportaj vb.) ilişkin bulgular tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2: Okuma Metinlerinin İşlevsel Tür Özelliklerine İlişkin Bulgular

	B1 Düzeyi	B2 Düzeyi	C1/+ Düzeyi	Toplam
Anı	1	-	-	1
Basın açıklaması/Duyuru	-	-	1	1
Belgesel	-	1	-	1
Bilimsel metin ⁵	6	8	17	31
Diyalog	2	-	1	3
Düşünce/Felsefe yazısı	-	1	3	4
Deneyim metinleri	2	1	-	3
Eleştiri	1	1	-	2
Fıkra	3	1	-	4
Film özeti	-	-	1	1
Gazete röportajı	2	-	1	3
Gezi yazısı	-	1	-	1
Haber metni	1	1	4	6
Köşe yazısı/fıkra	4	-	2	6
Öğretici yazı/söylem	2	1	1	4
Öykü/Kısa öykü	-	-	2	2
Tanıtlar	2	5	5	12
Tarihçe	1	1	5	7
Tarihsel anlatı	-	-	3	3
Yaşam öyküsü	-	2	15	17
Toplam (Metin sayısı)	27	24	61	112

Hedef kitaplarda işlevsel bakımdan *anı, basın açıklaması/duyuru, belgesel, bilimsel metin, eleştiri, diyalog, düşünce/felsefe yazısı, deneyime yönelik bilgi aktaran metinler, fıkra, film özeti, gazete röportajı, gezi yazısı, haber metni, köşe yazısı/fıkra, öğretici yazı/söylem, öykü/kısa öykü, tanıtlar, tarihçe, tarihsel anlatı, yaşam öyküsü* olmak üzere toplam 20 işlevsel metin türüne yer verildiği görülmektedir.

Hedef düzeylerin geneline bakıldığında en çok kullanılan metin türlerinin bilimsel metin (31), yaşam öyküsü (17) ve tanıtlar (12) olduğu görülecektir.

B1 düzeyinde; *anı (1), bilimsel metin (6), diyalog (2), deneyime yönelik bilgi aktaran metinler (2), eleştiri (1), fıkra (3), gazete röportajı (2), haber metni (1), köşe yazısı/fıkra (4), öğretici yazı/söylem (2), tanıtlar (2),*

⁵ Bilimsel metin teriminin kullanımı tercih edilmiştir. Bu terim kapsamına popüler bilimsel nitelikli metinler, bilimsel nitelikli dergi yazıları, basitleştirilmiş bilimsel metinler ve makale türü de dâhildir. Genel ulam olarak makale terimi kullanımının tercih edilmeme sebebi ise seçilen makalelerin basitleştirilmiş olması ve genel makale formatından uzak olmasıdır.

tarihçe (1) olmak üzere toplam 12 metin türüne yer verilmiştir. En yüksek orana sahip metin türü ise bilimsel yazı (6)'dır.

B2 düzeyinde; *belgesel (1), bilimsel metin (8), düşünce/felsefe yazısı (1), deneyime yönelik bilgi aktaran metinler (1), eleştiri (1), fıkra (1), gezi yazısı (1), haber metni (1), öğretici yazı/söylem (1), tanıtlar (5), tarihçe (1), yaşam öyküsü (2)* olmak üzere toplam 11 metin türü bulunmaktadır. En yüksek orana sahip metin türü ise B1 düzeyinde olduğu gibi bilimsel yazı (8)'dir.

C1/+ düzeyinde *basın açıklaması/duyuru (1), bilimsel metin (17), diyalog (1), düşünce/felsefe yazısı (3), film özeti (1), gazete röportajı (1), haber metni (4), köşe yazısı/fıkra (2), öğretici yazı/söylem (1), öykü/kısa öykü (2), tanıtlar (5), tarihçe (5), tarihsel anlatı (3), yaşam öyküsü (15)* olmak üzere toplam 14 metin türü yer almıştır. Diğer iki düzeyde de olduğu gibi burada da kullanımı en çok tercih edilen metin türü bilimsel metin (15)'dir. Bilimsel metin kullanım oranı düzey yükseldikçe artmıştır. Bu durum AODÇ ölçütlerini destekler niteliktedir.

Her üç düzeyde de farklı metin türlerine yer verilmesi olumludur fakat özellikle metin türlerinin düzeylere göre kendi içerisindeki dağılımına ayrı ayrı bakıldığında birkaç türün yüksek orana sahip olduğu ve diğer türlere sadece bir ya da iki kez yer verildiği görülecektir. Tablodan hareketle bu durumun B2 düzeyinde daha belirgin olduğu görülebilir. Daha önce de belirtildiği üzere her metin türü öğrenciyi farklı iletişim veya söylem ortamlarıyla ya da bağlamlarla karşılaştırmaktadır. Bu nedenle türler arasındaki oransal dağılımın dengeli olmaması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Anı türü sadece B1 düzeyinde kullanılmıştır.

Belgesel, gezi yazısı gibi türler sadece B2 düzeyinde vardır.

Basın açıklaması/duyuru, film özeti, öykü/kısa öykü, tarihsel anlatı gibi türler sadece C1/+ düzeyinde yer almıştır. Özellikle kısa öykü türünün alt düzeylerde bulunmaması bir eksikliklerdir.

Bilimsel metin, haber metni, öğretici yazı/söylem, tanıtlar ve tarihçe gibi türler her düzeyde bulunmaktadır.

Deneyim metinleri, eleştiri ve fıkra türleri sadece C1/+ düzeyinde kullanılmamıştır.

Fıkra metin türünün B1 düzeyinde diğer düzeylere göre daha yüksek orana sahip olması bu düzeyde ünite sonlarındaki "Eğlenelim Öğrenelim" bölümlerinde fıkralara yer verilmesinden kaynaklanmaktadır.

B1 düzeyinde kullanımı AODÇ'de öngörülen talimatlar, sonucu açıkça belirtilen tartışmalar, mektuplar, broşürler, kısa resmi belgeler, kişisel mektup yazışmalarına bu düzeyde yer verilmediği gözlemlenmiştir.

B2 düzeyinde kullanımı AODÇ'de öngörülen uzun ve karmaşık talimatlar, raporlar, ilgi alanına yönelik yazışmalar, çağdaş edebi düzyazı gibi türlere yer verilmeyip uzmanlık makaleleri, güncel sorunlara yönelik makaleler, gazete haberleri gibi türlerin bu düzeyde yer aldığı tespit edilmiştir.

C1 ve C2 düzeylerinde kullanımı AODÇ'de öngörülen ayrıntılı, uzun ve karmaşık talimatlar, raporlar, yazışmalar ve edebi metin türleri yer almazken sosyal, profesyonel ve akademik alandaki tartışma metinleri, makale, gazete haberleri, uzun teknik bilgileri içeren metinlere bu düzeylerde yer verildiği görülmüştür.

Her üç düzeyde de AODÇ'de ortak olarak bulunması öngörülen talimatlar, yazışmalara yönelik metinler edebi/yazınsal metinler⁶ yer almamaktadır.

⁶ Hedef kitaplardaki okuma metinlerinde bir yazınsal tür olan şiir türüne sadece C1/+ düzeyinde "Medeniyetimize Yön Verenler" başlığı altında yaşam öyküsü verilen yazarlar hakkında bilgi verilirken örneklendirme amacıyla yer verilmiştir. Bu sebeple bu türe tabloda yer verilmemiştir.

2. İstanbul Yabancılara Türkçe Öğretim Seti'nde Yer Alan Metinlerin Özgünlük Durumlarına Yönelik Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde hedef kitaplarda yer alan okuma metinlerinin özgünlük durumlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir ve elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3: Okuma Metinlerinin Özgünlük Durumlarına İlişkin Bulgular⁷

	B1 Düzeyi	B2 Düzeyi	C1/+ Düzeyi	Toplam
Özgün metin	19	24	61	104
Özel metin	8	-	-	8
Toplam (Metin sayısı)	27	24	61	112

Tabloda görüldüğü gibi söz konusu ders kitaplarında yer alan özgün (104) metinlerin oranı özel (8) metin oranına göre oldukça yüksektir. Düzey yükseldikçe metinlerin özgünlük oranları da artmaktadır ve basitleştirme, kısaltma, düzenleme ve derecelendirme vb. oranı ile metin oluşturma/üretme azalmaktadır.

Tabloda verilen bilgilerden hareketle araştırmada, hedef kitaplarda yer alan okuma metinlerinin özgünlük durumlarının yüksek olduğu söylenebilir fakat AODÇ ölçütlerine göre hiçbir düzeltme yapılmayıp ders kitaplarına alınan metinler ile basitleştirilmiş, kısaltılmış, düzenlenmiş, derecelendirilmiş vb. metinler de özgün metin kapsamındadır. Araştırma kapsamına alınan ders kitaplarında hiçbir düzenleme yapılmamış özgün metin, yok denecek kadar azdır. Bu durum söz konusu kitapların arka kapaklarında da not olarak belirtilmiştir. Yapılan düzenlemelere bakıldığında:

B1 düzeyinde; tümcelerın öğretilecek dil bilgisel yapıya göre ya da öğrencinin düzeyine göre değiştirildiği, karmaşık tümcelerın çıkarıldığı, bazı sözcüklerin Türkçeleştirildiği, alıntılanan metnin özetlendiği görülmüştür.

B2 düzeyinde; B1 düzeyinde olduğu gibi tümcelerın öğretilecek dil bilgisel yapıya göre ya da öğrencinin düzeyine göre değiştirildiği, kısaltıldığı, karmaşık tümcelerın çıkarıldığı, bazı sözcüklerin Türkçeleştirildiği, alıntılanan metnin özetlendiği; aynı zamanda metne tümceler eklendiği, aynı konu çerçevesinde farklı metinlerden alıntılanan paragrafların birleştirilerek yeni metinler oluşturulduğu gözlemlenmiştir.

C1/+ düzeyinde; tümcelerın öğretilecek dil bilgisel yapıya göre ya da öğrencinin düzeyine göre değiştirilme oranı azalmıştır. Daha çok karmaşık veya siyasi/sakıncalı kişisel görüş içeren tümcelerın çıkarıldığı, bazı sözcüklerin Türkçeleştirildiği, metne tümceler eklendiği, farklı metinlerden alıntılanan paragrafların birleştirilerek yeni metinler oluşturulduğu gözlemlenmiştir.

Kuramsal çerçevede de belirtildiği gibi AODÇ'de metinlerin basitleştirilebileceği fakat basitleştirme işleminin aşırı derecede olmaması gerektiği vurgulanmış ve bu durumun anlam kopukluğuna sebep olacağı, anlamlandırmada boşluklar oluşturup dil edincisine engel oluşturabileceği söylenmiştir (AODÇ, 2001). Hedef okuma metinlerine bu açıdan bakıldığında üç düzeyde de, basitleştirilen çoğu metinde –asıllarıyla karşılaştırıldığında- anlam kopukluğunun olduğu, özellikle farklı bir veya birden çok metinden alıntılanan paragrafların birleştirilmesi yoluyla oluşturulan metinlerde paragraflar arası geçişlerde sorun oluşturabileceği ve metin türüne yönelik çalışmalarda anlamlandırmayı ve öğrenci ile yazar arasındaki etkileşimi engelleyici nitelik taşıdığı gözlemlenmiştir. Çünkü alıntılanan paragrafların türleri de farklılık göstermektedir ve iletişimsel beceri ya da söylemsel yeti kazandırmada yaşamsal durumların doğallığı ya da gerçekliği de engellenmektedir.

Söz konusu metinlerde yer alan özel metinlerin ise daha çok dilsel ve/veya dil bilgisel yapının öğretimi için hazırlandığı ve dil öğrencisini yapay bir yaşam ortamı ile karşılaştırması sebebiyle iletişimsel dil becerisi ile

⁷ AODÇ'de, metinlerin özgünlüğüne yönelik oluşturulan sınıflandırma temelinde, tabloda özgün ve özel olmak üzere iki metin türüne yer verilmiştir. Kısaltılmış, basitleştirilmiş, düzenlenmiş vb. metinler de özgün metin kapsamında gösterilmiştir fakat yorum bölümünde bu tür metinlerin özelliklerine de değinilecektir.

söylemsel yeti geliştirme açısından eksik olduğu göze çarpmaktadır. Bu metinler daha çok diyalog türünde üretilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Sonuç olarak yapı ve işlev bakımından tür özelliklerine ilişkin hazırlanan tablolardan hareketle seçilen metinlerin türsel çeşitlilik gösterdiği söylenebilir fakat “ders kitaplarına metin seçilirken tür çeşitliliği kadar türe ilişkin metin sayısı da önemlidir. Öğrencilerin çok türde eser okumasının yararı yadsınmaz. Ancak bir türün özelliklerini tanıyabilmesi için de öğrencilerin, o türden belli sayıda metin okuması gerekir” (Özbay ve Çeçen, 2012: 75). Bu nedenle dil öğrencisinin her düzeyde benzer türlerin yanında farklı farklı metin türleriyle de karşılaştırılması ve bir düzeyde bir türe yüksek oranda yer verilip diğer türlerin ihmal edilmemesi, tür oranlarına da dikkat edilmesi gerekmektedir. “Ayrıca seçilen metinlerin, türünü ne kadar yansıttığına da bakılmalıdır. Başka bir türü çağrıştıracak nitelikte metinlerin faydası kadar olumsuz etkileri de” (Özbay ve Çeçen, 2012: 75) olabileceği için farklı türlerdeki metinlerden paragraflar alıntılanarak oluşturulan yeni metinlerin her zaman olumlu etki bırakmayacağı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Metinlerin özgünlük durumuna bakıldığında ise daha çok özgün metinlere yer verildiği, özel metinlerin sayısının düzey yükseldikçe azaldığı belirlenmiştir. Bu durum olumludur ancak alıntılanan metinlerin tamamına yakınının düzenlenmiş, kısaltılmış ve/veya basitleştirilmiş olması, toplama metinler oluşturulması sonucunda anlam kopukluklarının ortaya çıkması ve anlaşılabilirlik oranının azalması yadsınmaz.

“Söylemin süreklilik ve devingenliği dil öğretim sürecine yansımali, gerçek iletişimsel görevlerle öğrenciler sosyal yaşamı yansıtan metin türü dünyasına sokulmalıdır. Böyle bir dünyada iletişimsel beceriler de metin türleri gibi beraber işlemektedir” (Dilidüzgün, 2012: 344). Bu bağlamda dil öğrencisi için çokça ve farklı türlerden oluşan metinlerin seçilmesi, metin türü oranına dikkat edilmesi ve AODÇ (2001)’deki ortak öneri düzeyleri tablosu, metin ve metin türlerine yönelik açıklamalar ile okuma becerisine ilişkin basamaklar kümesinde verilen betimlemelerin de temel alınması gerekmektedir. Yine bu amaçla; seçilen metinlerin üst düzeylerde, gerçek/doğal yaşam ortamını yansıtan özgün hallerine; alt düzeylerde ise çokça basitleştirme yapmak ya da üretmek yerine daha basit yazılmış olan özgün metinlere yer verilmesi önerilmektedir. AODÇ (2001: 229)’de ortak öneri düzeyleri tablosu ile okuma becerisine ilişkin basamaklar kümesinde yer alan; **B1 düzeyindeki kişi** için “Günlük ya da meslekle ilişkili dildeki metinleri anlayabilir. Yazarın olayları, duyguları ve dilekleri betimlediği kişisel mektupları anlayabilir.”, **B2 düzeyindeki kişi** için “Yazarın güncel konulardaki bir sorunu belirli bir bakış açısıyla ilişkilendirdiği ya da belirli bir bakış açısını anlattığı makale ve raporları anlayabilir. Kısa öykülerin ve bilinen romanların çoğunu anlayabilir.”, **C1 düzeyindeki kişi** için “Uzun, karmaşık uzmanlık metinlerini ve yazınsal metinleri anlayabilir ve aralarındaki üslup farklarını fark edebilir. Kendi uzmanlık alanında olmasa da makalelerde ve teknik kılavuzlarda kullanılan uzmanlık dilini anlayabilir.”, **C2 düzeyindeki kişi** için “Her türden metinleri okuyabilir. Ayrıca soyut metinleri ve zor sözcükler içeren metinleri ya da kullanım kılavuzlarını, özel konulardaki metinler ya da yazınsal metinler gibi dil bilgisel yapıları okuyabilir.” ifadeleri gerçek/doğal yaşam ortamını yansıtan özgün metin seçilmesine yönelik bu öneriyi destekler niteliktedir.

Not: Bu çalışma 24-26 Nisan 2014 tarihlerinde Antalya’da 21 Ülkenin katılımıyla düzenlenen 5th International Conference on New Trends in Education and Their Implications – ICONTE’ de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Aslan, F. (Ed.) (2013). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B1*. İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.

Aslan, F. (Ed.) (2012). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı B2*. İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.

Aslan, F. (Ed.) (2013). *İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı C1/+*. İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.

Aygüneş, M. (2007). Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde okuma becerisini geliştirme yolları. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Coşkun-Ögeyik, M. (2008). *Metinlerarasılık ve yazın eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Council for Cultural Comitee. (2001). *Common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assessment*. 08.02.2014 tarihinde http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_en.pdf adresinden alınmıştır.

Dilidüzgün, Ş. (2008). Türkçe öğretiminde metindilbilimsel bağlamda uygulamalı bir yaklaşım. Yayımlanmış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Dilidüzgün, Ş. (2012). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin söylemsel yeti geliştirme bağlamında değerlendirilmesi. Bulunduğu eser: Yılmaz, E., Gedizli, M., Özkan, E. ve Koçmar, Y. (Y. Haz.). *Türkçenin eğitimi üzerine çalışmalar* (s.342-350). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Dilidüzgün, Ş. ve Kuyumcu, N. (2013, Mayıs). Türkçe derslerinde tiyatro metinlerinin işlevselliği. *JRET Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. Cilt 2, Sayı 2, (s.347-358). 12.03.2014 tarihinde http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/38_sukran_diliduzgun_nihal_kuyumcu.pdf adresinden alınmıştır.

Günay, V. D. (2013). *Metin bilgisi*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.

Güneş, F. (2013, Ocak). Türkçede metin öğretimi yerine metinle öğrenme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, Sayı 11, (s.603-637). 17.03.2014 tarihinde http://www.adyusbd.com/Makaleler/204651477_G%C3%BCne%C5%9F%20Firdevs.pdf adresinden alınmıştır.

İleri, C. (1998). Yazılı anlatım türleri I. Bulunduğu eser: Pilancı, H. (Ed.). *Sözlü ve yazılı anlatım* (s.105-132). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

İleri, C. (1998). Yazılı anlatım türleri II. Bulunduğu eser: Pilancı, H. (Ed.). *Sözlü ve yazılı anlatım* (s.133-155). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

İleri, C. (1998). Yazılı anlatım türleri III. Bulunduğu eser: Pilancı, H. (Ed.). *Sözlü ve yazılı anlatım* (s.156-178). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

MEB. *Diller için Avrupa ortak başvuru metni: öğrenme – öğretme - değerlendirme*, 10.02.2014 tarihinde http://digm.meb.gov.tr/uaorgutler/AK/cefr_Turkce.pdf adresinden alınmıştır.

Özbay, M. ve Çeçen, M. A. (2012, Kış). Türkçe ders kitaplarında (6-8. Sınıflar) yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*. Cilt 1, Sayı 1, (s.67-76). 10.03.2014 tarihinde [http://deedergisi.org/sayilar/1\(1\)/6%20Murat%20C3%96zbay%20ve%20Mehmet%20Akif%20C3%87e%C3%A7en.pdf](http://deedergisi.org/sayilar/1(1)/6%20Murat%20C3%96zbay%20ve%20Mehmet%20Akif%20C3%87e%C3%A7en.pdf) adresinden alınmıştır.

Tapan, N. (1990). Kültürlerarası bildirişimde etkin bir süreç: Yabancı dilde okuma-anlama. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Sayı 7, (s.69-90). 15.02.2014 tarihinde <http://journals.istanbul.edu.tr/iuaded/article/view/1023011713/1023010978> adresinden alınmıştır.

TELC. (2013). *Diller için Avrupa ortak öneriler çerçevesi: Öğrenim, öğretim ve değerlendirme*. 02.04.2014 tarihinde <http://www.cs.sakarya.edu.tr/sites/ceviribilim/file/brosur.pdf> adresinden alınmıştır.